

V.O.B.o.W.

nr. 74 - mei 2012

België-Belgique

P.B.

8800 Roeselare 1

BC 6675

P 409155

WEST-VLAAMSE ARCHEOKRANT

West-Vlaamse Archeokrant: Driemaandelijks tijdschrift, jaargang 20,
afgiftekantoor Roeselare, Uitgever: V.O.B.o.W. vzw & WAR

Ondernemingsnummer: 414135857

Maatschappelijke zetel: Bergeikenstraat 48, 8800 Roeselare
Verantwoordelijke uitgever en verzending: Jozef Goderis
Bergeikenstraat 48, 8800 Roeselare (Rumbeke), 051/22.27.20

DE SAGALASSOS-TENTOONSTELLING 'CITY OF DREAMS' ANDERS BEKEKEN

Jozef Goderis en Hendrik Hameeuw

Op zondag 18 maart 2012 trekt de V.O.B.o.W.-WAR met de 57ste excursie naar Tongeren. Enthousiast noteert de V.O.B.o.W. het hoogste aantal inschrijvingen voor een excursie in het laatste decennium (34 volwassenen en 2 kinderen). De aanleiding hiervoor is DE cultureel-archeologische happening van 2012: De Sagalassos tentoonstelling 'City of Dreams' in het Provinciaal Gallo-Romeins Museum te Tongeren. Als gids krijgt de groep prof. Jeroen Poblome mee, opgravingsdirecteur en sinds 20 jaar archeoloog te Sagalassos. De perfecte ingrediënten voor een dag doorgedreven archeologie.

De cursisten komen uit verschillende richtingen: per bus met de Sercu-autocar uit Roeselare-Rumbeke, per trein vanuit Kortrijk en Diksmuide en per auto uit Moorslede, Dikkelvenne en Leuven. Op de bus krijgen de deelnemers documentatie en toelichting door Jozef Goderis, ondermeer aan de hand van een stadsplan van Sagalassos.

Eenmaal in Tongeren, volgt er eerst een middagmaal om daarna met zijn allen te verzamelen in de inkomhal van het museum. Voor de deelnemende kinderen is er een mooi werkboekje dat hen doorheen de expositie op missie laat trekken met het vliegende paard *Pegasus*. Om 13.30u krijgt de ruime groep vlot 'luister-contact' met onze prof-gids, via de zogenaamde 'oortjes'. Hendrik Hameeuw leidt prof. Poblome kort in en verwijst eventjes naar de vroegere opgravingen van Poblome onder de vleugels van de V.O.B.o.W.

Eén van de jonge deelnemers aan de V.O.B.o.W.-excursie met werkboekje. (foto: J.-P. Binamé)

Verzamelen voor een gidsbeurt door prof. Jeroen Poblome van Sagalassos 'City of Dreams' - anders bekeken. (foto: Ch. Peene)

Wie een tentoonstelling organiseert, probeert er een verhaal in te steken, een verhaal dat liefst zoveel mogelijk facetten van het behandelde onderwerp aanraakt. Met 238 uitgeleende objecten uit Turkse archeologische verzamelingen is dat verhaal te Tongeren zeer goed onderbouwd.

Een chronologische opbouw en, in tweede instantie een thematische indeling, presenteren met succes de te reconstrueren facetten van het oude Sagalassos. Deze info wordt onderstreept met enkele absolute topstukken zoals de marmeren keizersbeelden en de centraal opgestelde in 3D geprinte maquette van de stad tegen haar bergflank. De bezoeker komt ook in direct contact met de KU Leuven onderzoekers die de stad sinds begin de jaren 1990 opgraven en bestuderen. Via videoschermen spreken

ze je toe en vestigen de aandacht op enkele specifieke onderwerpen.

Er kan geen twijfel over bestaan dat ervaren gidsen hier hun gangen kunnen gaan. De reliëfs, het aardewerk, de metalen voorwerpen, een beeldhouwwerk van dansende nymfen, monumenten met inscripties, ... ze lenen zich probleemloos tot een boeiende tocht doorheen het verleden van deze Romeinse stad.

Maar uiteraard is er meer: het verhaal van het verhaal, het waarom van het verhaal en de toekomst van het verhaal. En als je gids één van de verantwoordelijken van de totstandkoming van onze kennis over Sagalassos is, dan zit je natuurlijk goed, welgeteld voor 2,5 uur.

Anders

Archeologen achterhalen het verleden van de mens in de eerste plaats aan de hand van de overgeleverde materiële cultuur. De KU Leuven onderzoekers stonden er dan ook op dat niet alleen het klassieke verhaal van Sagalassos aan bod ging komen maar er ook gefocust zou worden op de oudste resten gevonden in en rond de stad. Geen eenvoudige keuze, want met de impressionante Romeinse vondsten alleen is een expositieruimte al meer dan volgestouwd. De materiële resten uit het chalcolithicum en de bronstijd vallen vanuit dit perspectief in het niets in verhouding tot de keizersbeelden, architecturale ornamenten en fijn uitgewerkte godenbeeldjes. Weinig zeggend keramieken vaatwerk, al dan niet intact of nog enkele potscherven ervan, staan uiteraard ver af van het concept 'City of Dreams'. En toch, met wat overredingskracht, konden de Turkse collectiedirecteurs overtuigd worden dat ook enkele weinig tot de verbeelding sprekende potscherven - die op het eerste zicht geen reclame lijken voor het Turks cultureel erfgoed - toch hun cruciale plaats hebben op een tentoonstelling in België die een zo compleet mogelijk beeld van deze antieke archeologisch vindplaats uit Klein-Azië wil geven.

Want zo ligt in de Sagalassos regio (en concessiegebied van de Leuvense vorsers) ondermeer de wereldbepaalde neolithische site van Hacilar, één van de oudste bekende permanente nederzettingen. Bewoond rond 6500 v. Chr. en waarvan uitzonderlijke intact gedecoreerd aardewerk een mijlsteen in het menselijk beschavingspatroon illustreren. Samen met archeobotanisch onderzoek en de architecturale resten kan zo gesteld worden dat, naast enkele andere regio's, de sedentaire wooncultuur zich in de achtertuin van Sagalassos ontwikkeld heeft. Het is boeiend ook dit verhaal mee te krijgen.

Kijkkast met *Sagalassos red slip ware*, of hoe ook een kleine rode aardewerken kom mee het verhaal van een Romeinse stad blootlegt. (foto: H. Hameeuw)

lets verder in de opstelling blijft prof. Poblome staan bij wat hij aankondigt als het belangrijkste object van de expositie voor hem. Bij het aanschouwen van de kijkkast wordt snel duidelijk dat er een archeoloog aan het woord is. Het betreft een potje in *Sagalassos red slip ware* (beter bekend onder de verzamelnaam *terra sigillata*). Het vormt de fysieke illustratie van Sagalassos' meest verspreide exportproduct en als dusdanig motor van haar economie. Dit lokaal geproduceerd aardewerk werd aangetroffen in verschillende delen van Anatolië en het oostelijke Middellandse Zeegebied.

Maar volgens onze gids stopt het verhaal daar niet bij. De *terra sigillata*-mode werd

gestuurd vanuit Italië en kende zoals alle modes haar evoluties door de tijd. En het is hier dat er een merkwaardigheid van wat Sagalassos was, zichtbaar wordt. Het over honderden jaren geëxporteerde *Sagalassos red slip ware* deed maar in beperkte mate mee aan de modes binnen het Romeinse Rijk en bleef trouw aan haar traditionele, hellenistische geïnspireerde, vormen met haar lokale en meer oosterse invloeden. Of vrij vertaald, de bevolking van Sagalassos profiteerde, zelfs met een vorm van industrialisatie van het pottenbakken, van haar lidmaatschap van de grote economische ruimte van het Romeinse Rijk, maar wist terzelfder tijd haar eigenheid en traditie vanuit haar locatie in de bergen te bewaren.

Zich op de maquette van Sagalassos met panorama-projectie op de achtergrond.

Uiteindelijk groeide Sagalassos in de tijd van keizer Hadrianus (117-138 n. Chr.) en de eeuwen erna uit tot de "eerste stad van Pisidië", waarbij de stad het officiële centrum van de keizercultus kreeg toegeschoven. Het is vooral dankzij de monumenten uit deze periode en de daaraan verbonden status en rijkdom dat Sagalassos vandaag voor zowel onderzoekers als toeristen onder andere vanuit architecturaal oogpunt een schatkamer is gebleken. Door haar status werden talrijke fraai versierde monumenten opgebouwd, waarvan de beeldhouwwerken het meest tot de verbeelding spreken.

Wetenschap versus Bezoekers

Van de 238 tentoongestelde archeologische vondsten heeft de

overgrote meerderheid een hoge kunst-historische waarde. Ze demonstreren het kunnen van de ambachtslieden die ze vervaardigden en vormen de bewijsstukken voor ons waarderend oordeel over de antieke wereld. Maar deze archeologische vondsten betekenen voor hen die ze uit de Turkse grond opgroeven in de eerste plaats een wetenschappelijk onderbouwd kijkvenster op het verleden.

Plaat uit de fries met danseressen van de sokkel van het Noordwestelijke Heroön. (foto: J.-P. Binamé)

Met recht en rede kan het "*Sagalassos Archaeological Research Project*" er prat op gaan van bij de eerste spadesteek de interdisciplinaire kaart te hebben getrokken. Een op zich moeilijk te brengen verhaal over C¹⁴-dateringen, pollenanalyses, geofysische surveys, GIS, DNA-analyses, geomorfologie, ... enfin, noem maar op; alles samen een uitermate complex gegeven waarbij het risico aanwezig is dat het een groot publiek eerder afschrikt dan aantrekt. En geef toe, dat laatste is niet onbelangrijk wil een initiatief als dit van 'City of Dreams' uit de kosten komen.

Het is dan ook met enige trots dat onze niet onbevooroordeelde gids blijft stilstaan bij wat de KU Leuven onderzoekers toch met overtuiging wilden realiseren: een goed en visueel aantrekkelijk uitgewerkt gedeelte dat het interdisciplinaire onderzoekswerk in de schijnwerpers zet. Zo kan het voor de bezoeker, zonder te gaan vervelen, toch ook aangetoond worden waar de vaak uiterst gedetailleerde kennis over het Sagalassos verleden vandaan komt.

In de tentoonstelling zet men deze stap met één enkele amfoor met uitgewerkte videomontage op groot scherm ter ondersteuning. En daar het onderwerp ondermeer het opsporen van wijn betreft, kan de gelokte Bourgondische bezoeker zo zien hoe residu analyse door biochemische ingenieurs nieuwe informatie toevoegt aan het economische verhaal van Sagalassos. Als vereniging voor oudheidkundig bodemonderzoek konden we ook deze insteek sterk appreciëren.

Portret van keizer Hadrianus bediscussieert door prof. Jeroen Poblome. (foto: J.-P. Binamé)

Na een parcours doorheen een door kunstenaar Guy Joosten ingerichte donkere ruimte, waarin een groot aantal sculpturen opgesteld staan en de indruk van een aardbeving het einde van Sagalassos moeten oproepen, begeven we ons naar een langgerekte wit geschilderde ruimte verlicht door buislampen. Een geslaagd contrast om het laatste topwerk van de expositie in al zijn glorie te kunnen bekijken. Al is niet iedereen er van overtuigd van keuze van opstelling, de marmeren resten van het beeld van keizer Hadrianus spreken voor zich. De beeltenis behoort tot de meest zuivere en mooi bewaarde portretten van deze keizer uit de 2de eeuw. En ook hier krijgen we nogmaals het verhaal van het verhaal te horen.

Sinds het beeld in augustus 2007 in de termen opgegraven werd, heeft het reeds een halve wereld rondgereisd (ondermeer in 2008: *Hadrian - Empire and Conflict* in het British Museum). Hierdoor konden nog niet alle nodige onderzoeken uitgevoerd

worden, zoals het nemen van een staal van het marmer ter analyse van de herkomst. Hierdoor blijft de voorlopige hypothese dat het marmer, gezien haar kleur en kwaliteit, mogelijk haar herkomst kent in Carrara (Italië). Een waardige these voor een beeld van een keizer; toekomstig onderzoek zal hier uitsluitel geven.

Noot

Als bezoekers vonden we het mogelijk minder goed gekozen het zwaartepunt, met het hoogste aantal objecten van de tentoonstelling te huisvesten in maar één van de expositieruimtes; terwijl het kunstproject van Guy Joosten een groot deel van de voorhanden zijnde ruimte toegeschoven kreeg. De opstelling van de sculpturen door operaregisseur Joosten konden de meesten wel smaken, doch het woog niet op tegen het daardoor te dicht op elkaar, schouder aan schouder, moeten bekijken van de overige +200 objecten in de expositieruimte ervoor in het tentoonstellingsparcours. Al moet geschreven worden dat deze dichtbevolkte expositieruimte uiteraard ook het gevolg was van de grote populariteit van dit initiatief, waarvan wij met zijn 36^{en} medeverantwoordelijk moeten pleiten.

Terugreis

Op terugreis met de bus bestuderen ook de volwassenen nog even aandachtig werkboekje "*Tentoonstelling Sagalassos, City of Dreams: Op missie met Pegasus*". De brochure met allerlei leuke opdrachten wordt bij aankoop van een toegangsticket aan de balie van het museum aangeboden aan jongeren van 9 tot 11 jaar. Daarna bekijken de deelnemers nog een DVD over het opgravingswerk van het Sagalassos-team o.l.v. de KU Leuven professoren: Ridder Marc Waelkens en Jeroen Poblome.

Er wordt ook nog een dankwoord gericht aan de bestuursleden die instonden voor de organisatie van deze excursie: Jos,

Jozef en Hendrik. Dank eveneens aan onze chauffeur Mathias, die ons na de excursies naar Soissons en de Staat - Spaanse linies ons nu ook weer veilig heen en terug bracht.

Bij terugkomst, kregen we heel wat positieve evaluaties te horen:

- *“Dank voor de organisatie, jullie hebben ons een mooie en leerrijke dag bezorgd”.*
- *“Dank voor de mooie uitstap, een interessante en aangename dag: echt de moeite”.*
- *“De toelichting op de bus in de voormiddag met het plannetje van*

Sagalassos heeft ons duidelijk wegwijs gemaakt als voorbereiding op de wetenschappelijke uiteenzetting van prof. Jeroen Poblome”.

Ziezo, onze 57ste V.O.B.o.W.-WAR excursie zat er weer op: "op naar de 100ste" hoorden we achter op de bus.

Het was geleden van 18 april 2010 dat we de Ambiorix - tentoonstelling in Tongeren bezochten en wie weet keren we eind volgend jaar terug als de Romeinse site onder de basiliek voor het publiek toegankelijk wordt gesteld. We kunnen ondertussen nog verder dromen.

Een groet van aan de voeten van het 4,5m hoge standbeeld van Marcus Aurelius (161-180 n. Chr.)
(foto: J.-P. Binamé)

Een deel van de V.O.B.o.W.-cursisten aan de expositie 'City of Dreams' voor de Onze-Lieve-Vrouwebasiliek te Tongeren. (foto: J. Goderis)